

Orgován Sándor: A gyermek-sakkoktatásról

nemzetközi sakkmeister,
sakkoktató
E-mail: orgovansandor@gmail.com

*„Álmodsz és játszol”
Márai*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A királyos játék világméretű elterjedését nagymértékben segíti a világháló kiépülése. Most már milliók és milliók fedezhetik fel a sakkbéli gondolkodás nemes örömét, megízlelhetik a győzelmet. Néhány kattintás és elénk tárul Kaszparov távoktató programja, vagy éppen egyenesben láthatjuk a VB páros meccs döntőjét, esetleg távoli földrészen élő sakkbaráttal mérkőzhetünk. A világ vezető telefontársaságai szolgáltatásaik között a sakkjátékot is ajánlják. A tudományos élet számos területén kutatásokat szerveznek. Élénk érdeklődés kíséri a sakkozók-főleg vezető nagymesterek-gondolkodásának titkait (az információhoz való viszonyulás, befogadás, tárolás, kiválasztás, döntési képesség, a hibakijavító képesség, probléma megoldás...). Néhány érdeklődő „társterület”: agykutatás, kibernetika, katonastratégia, gazdaságfilozófia, matematika, pszichológia, pedagógia, művészetek...Valamennyi felsorolt terület közül-világszerte- a pedagógiai alkalmazás nyerte a legnagyobb lendületet az utóbbi időben. Számos ország közoktatásában kitüntetett helyet foglal el a sakk oktatása. Hazánkban sem ismeretlen (pl.: a Zsolnay-módszer) a kísérleti-jellegű sakkoktatás. A pedagógusok úgy tekintenek a sakkjátékra, mint személyiségformáló, jellemnevelő, készség-képességfejlesztő módszerre. Mindez játékos tanulás és barátságos versengés keretében, osztályozás nélkül valósulhat meg.

Magam a sakkoktatás számos területét bejártam. Hosszú éveken át voltam az ifjúsági válogatott edzője, sokáig vezettem a hallássérültek legjobbjait, OB 1-es csapat vezetőedzői teendőit is elláttam, valamint számos országos tábor munkájában vettem részt. Legtöbbet mégis óvodásokkal és kisiskolásokkal foglalkoztam kizárólag szakkör keretében. Itt említem meg, hogy jónéhány iskolában (pl.: Veresegyháza) óriási lelkesedéssel, és sokszor kiváló eredménnyel folyik az oktatás. Az alsó tagozatosokra szabott 4 éves programból most a legfontosabbat, az első osztályosok számára készített tanmenetet vázlatos formában mutatnám be.

TANTERV

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA I. OSZTÁLYOS TANULÓI SZÁMÁRA

Célok

- általános készség, képesség-fejlesztés
- matematikai készségfejlesztés
- a sakkjáték alapjainak elsajátítása
- a játék megszerettetése
- a tudás elmélyítése (később)

- jellemformálás

Tevékenységi formák

A sakkoktatás a többi készségfejlesztő tárgyhoz hasonlóan, valamint a játék jellegéből fakadóan nem verbális tevékenységi formákat igényel:

- egymás elleni gyakorlójátszmák
- szimultánokon való részvétel
- tanácskozási játszmák váltása
- egyszerű és bonyolult kombinációk megoldása
- könnyed villámjátszmák sakkórával
- házi versenyek
- csoportokban történő feladatmegoldás
- játszmaelemzés

Kíváncsún látszik az elméleti és gyakorlati arányának helyes meghatározása. Ez csoportonként változó lehet. Általában 7:3 arány egészséges a gyakorlat javára.

Az oktató szerepe

A tanterv sikeressége nagymértékben függhet az oktató szakmai felkészültségétől és pedagógiai érzékétől. Az oktató egyfelől elméleti oktatást tart, másfelől szervezi és irányítja a játékot. Szimultánt ad, segít az elemzésekben elemzi a tanítványok játszmáit, megfigyel, feljegyzéseket készít és kijavítja a hibákat. A sakkoktató elvben pedagógus és sakkozó egy személyben. Fognia, éreznie kell a gyermeki világot. Kezdetben az érdeklődés felkeltése, majd a játék megszerettetése a feladata. Igen fontos, hogy minden diáknak része legyen sikerélményben, valamint olyan légkör kialakítása, amelyben a gyerekek jól érzik magukat, motiváltak, látják a játék szépségét.

Ellenőrzés, értékelés

Gyakorlati formában történik

- versenyek
- egylépéses mattok
- kombinációk
- logikai feladatok

Felszerelés, segédeszközök

- demonstrációs tábla
- az osztálylétszámnak megfelelő sakk-készlet
- játszmalapok, versenytáblázatok
- munkafüzet (Fekete József) – félévtől
- sakkóra

Megjegyzendő, hogy a beruházást tekintve egyszeri kiadásról van szó, vagyis gazdaságos.

Módszertan

- életkori szempontok figyelembevétele
- egyéni és csoportos szempontok
- fokozatosság elve
- tervszerűség
- hatékony elsajátíttatás
- begyakoroltatás, rögzítés
- megtévesztéses felismertetés

Az elméleti anyag beosztása (évi 32 óra esetén)

- meseszerű sakktörténet érdekességekkel, vázlatos formában
- a sakktábla megismerése (mezők, pontok, vonalak)
- ismerkedés a figurákkal, a készlet felállítása
- a bábuk menetmódja (király, gyalog, bástya, futó, vezér, huszár)
- a figurák értéke – értékelmélet
- az ütőkör és az ütés fogalma, a védés, ütésváltás
- a sánc (rövid-hosszú); gyalogátváltoztatás; menetközbeni ütés
- a sakkadás, a sakk elhárítása
- a matt fogalma, a játék végső célja
- mezők meghatározása, (koordináta-rendszer)
- elemi matt-képek (egy és két bástyával, vezérrel...)
- a patt, amikor csak két király marad, a döntetlen fogalma
- egylépéses mattok
- a megnyitás alapelvei
- a kettős támadás fajtái
- kötés (a királyt védő bábu kötésbe kerül)
- elemi gyalogvégjáték

Megjegyzem, hogy egyéb logikai játékokat is tanítok, melyeket nagyon szeretnek a gyerekek. (Pl.: gyalogháború, tisztháború, királyok csatája, kutya-farkas, francia sakk, robbanó sakk, tandem, kétlépéses sakk.) Az éves tanterven belül célszerű havi bontásban gondolkodni, a változó körülményeknek megfelelően, kellő hozzáértéssel lehetséges az elméleti anyag bizonyos átcsoportosítása.

A sakkoktatás értelemre gyakorolt kedvező hatásai:

(a sakk tanulása során várhatóan ezek a képességek fejlődhetnek), Felsorolás a teljesség igénye nélkül:

- dinamikus, ellenirányú gondolkodás
- logikai képesség

- összpontosítás
- gyors gondolkodás
- átlátó, átfogó-képesség
- helyzetfelismerés, helyzetfelmérés
- elemzés
- értékelés
- megkülönböztetés
- döntésképeség
- szervezés, vezetés, irányítás
- leleményesség
- kombinatorika
- problémamegoldás
- minőségi gondolkodás
- elvont gondolkodás...

Mivel a tudományos szintű sakkoktatás még csak most van kialakulófélben ezért az én meglátásaim is kiegészítésre szorulhatnak.

A tehetségek kiválasztódását segítő megfigyeléseket, méréseket ugyan végeztem, de ezek a minden igényt kielégítő tudományos szempontoknak aligha felelnek meg maradéktalanul. Ezen a ponton feltétlenül szükséges szakember bevonása.

Kíváncsi lenné a sakkoktatás módszertanának tudományos szintű kialakítása, valamint az oktatást segítő könyvek kiadása. Hasznosnak látnám konferenciákat szervezni tanárok és edzők számára, ahol tapasztalatainkkal gazdagíthatnánk egymást.

Végzőként megállapíthatom, hogy a sakk nemcsak okosít, hanem tartalmas, értelmes időtöltést biztosít, és sok örömet szerez a művelőjének. Úgy gondolom igaz Tarrasch mondása, miszerint:

„Sajnálom azokat, akik nem ismerik a sakkjátékot, olyanok ők, mint aki nem találkozott a szerelemmel.”

Remélem, hogy ezt a korszakosnak mondható rendezvényt a későbbiekben majd hasonlóké követik.

Köszönöm figyelmüket!

Irodalom:

- [1].Maróczy Géza: A modern sakk vezérkönyve; Magyar sakkvilág (1940)
- [2].Maróczy Géza: A kezdő sakkozó vezérkönyve; Magyar sakkvilág (1941)
- [3].Maróczy Géza: A haladó sakkozó vezérkönyve; Magyar sakkvilág (1942)
- [4].Barcza Gedeon – Tóth László: Tanulj sakkozni; Sport lap–és könyvkiadó vállalat (1951)

- [5]. Asztalos Lajos – Bán Jenő: A sakkjáték elemei; Sport lap–és könyvkiadó vállalat (1952)
- [6]. Alföldy László – Jeney Ferenc: Hogyan sakkozzunk?; Sport lap–és könyvkiadó vállalat (1956)
- [7]. A sakkoktatás módszertana – kézirat; szerkesztette Ozsváth András (1966)
- [8]. Baráti László: A sakkoktatás módszertana – tanfolyami jegyzet (1977)
- [9]. Karakas Éva: Támadás a király ellen; Sport (1976)